

Závěrem bychom chtěli zdůraznit, že určitá místa v *Bytí a času* není možné překládat doslovně. Marná snaha o doslovný překlad se mstí buď nesrozumitelností, nebo nepřesností, např. Heideggerova věta: „Im puren Drang ist die Sorge noch nicht freigeworden, obzwar sie erst das Bedrängtestein des Daseins aus ihm selbst her ontologisch möglich macht.“ (cit. d. 196) zní v překladu: „V čirém nutkání se starost ještě neuvolnila, ačkoliv sama teprve ontologicky umožňuje, aby pobyt měl bytí vystavenosti útisku, který pochází z něj samého.“ (cit. d. 93) nebo:

„Das entschlossene Sein bei dem Zuhandenen der Situation, d. h. das handelnde Begegnenlassen des umweltlich Anwesenden ist nur möglich in einem Gegenwärtigen dieses Seienden.“ (cit. d. str. 326) je přeloženo: „Rozhodné bytí u příručného situace, to znamená jednající ‚nechat se setkat‘ s *pohotovým* okolního světa, je možné pouze ve *zprítomnění* tohoto jsoucna.“ (cit. d. str. 107). Takto je pokus o překlad Heideggera, přes množství vykonané nevděčné práce, přeci jenom nezdařený.

Ladislav Holata

LADISLAV KLÍMA — FILOZOF-BÁSNÍK

V roku 1927 vydal Ladislav Klíma sůbor článkov a štúdií, ktorý pomenoval *Vteřina a věčnost*. *Vteřiny věčnosti* je názov výberu krátkých próz, listov a sentencií, úvah a aforizmov, ktoré usporiadal Josef Zumr a vyšli v nakladateľstve Odeón.¹ Prostredníctvom tohto súboru typických ukážok z tvorby Ladislava Klímu si môžeme takmer po dvadsiatich rokoch znovu pripomenúť myšlienkový odkaz českého „filozofa-básnika“. V roku 1948 totiž naposledy vyšiel zborník, venovaný okrúhlym výročiam filozofovho narodenia i úmrtia (1878—1927) a odvtedy od neho, ani o ňom nič nevyšlo. Príčiny mlčania šťasti súvisia so známymi snahami zredukovať až k zanedbateľnosti to z našej filozofickej minulosti, čo sa nedalo vradiť do predom vytvorenej schémy tzv. českej filozofickej minulosti. Jednou z príčin bolo i to, že Klímove filozofické názory sa nedali použiť ako príspevok k zjednodušenému modelu „pokrokových tradícií“ našich kultúrnych dejín. Až v posledných rokoch sa znova objavujú zmienky o tomto mysliteľovi, niekde i ukážky z jeho tvorby (pozri mesačník *Host do domu* 1965, 1, Listy 1969, č. 10).

Posledné vydanie výberu z prác Ladislava Klímu je vzhľadom na spomínané „zapadnutie“ jeho diela súčasne i pokúšom oboznámiť mladšiu filozofickú verejnosť s autorom, ktorý sa značne vymyká svojím životom i literárnym a filozofickým odkazom z bežných kolají českého kultúrneho života prvej štvrtiny tohto storočia.

Ladislav Klíma bol ako filozof — samouk vyznavačom subjektívneho idealizmu, ústiaceho do polôh egosolizmu a deoesencie, avšak bez predpokladaných momentov fatálnej predurčenosti človeka bohom. K stálym a najvyšším hodnotám jeho filozofie patrí vôľa človeka, vedomá vôľa a aktivita človeka. Tento „mysliteľ“ — tak v spôsobe života, ako aj charakterom myslenia — koncipuje svoje filozofické vyznanie v ostrom protiklade s vtedajšou oficiálnou filozofiou, konkrétne so špecificky českou podobou pozitivizmu. Vtedajšia akademická filozofia sa Klímovi javí ako akýsi mešitský realizmus, ktorý sa márne usiluje rozumovo zdôvodniť ab-

¹ Ladislav Klíma, *Vteřiny věčnosti* (výber z díla) Odeon, Praha 1967.

surdné spoločenské usporiadanie. Preto sa teda Klíma už za svojho života nestretol s porozumením. Veľká väčšina predstaviteľov vtedajších odborných filozofických kruhov nešetřila s odmietavými výpadmi pri akomkoľvek styku s jeho myšlienkovou produkciou. Len vďaka obetavosti priateľov z intelektuálnych kruhov (E. Chalupný, O. Březina, F. X. Šalda, J. Kabeš a i.) dostala v dvadsiatych rokoch aspoň časť Klímovho myšlienkového bohatstva knižnú podobu. Z týchto prác máme možnosť poznať zlomkovité filozofické úvahy, príležitostné články, aforizmy, filozoficko-historické i beletristické prózy a novely: *Svět jako vědomí a nic* (1904), *Traktáty a diktáty* (1922), *Vteřina a věčnost* (1927), *Soud boží* (1928), *Utrpení kněžte Sternenhocha* (1928), *Slavná Nemesis* (1932), *Záznamy extatikovy* (1937), *Vlastní životopis filozofa Ladislava Klímy* (1937), *Duchovní přátelství* (1940), *List o iluzionismu a Ivanu Karamazovu* (1940), *Boj o vše*, korešpondencia a denníky (1942) a niektoré menšie práce v bibliofilských vydaniach. Roku 1922 vyšla jediná Klímova divadelná hra *Matěj Poctivý*; napísal ju spolu s Arnoštom Dvořákom a bola uvedená na scéne Národného divadla.

Odborné filozofické časopisy prijímali nevlúdne príchod týchto prác na knižný trh. František Krejčí hneď v roku 1906, teda po vyjdení prvého spisu, vyčíta Klímovi spôsob interpretácie filozofických názorov. Podľa neho aforistická forma, ak autor predtým nenapísal systematický spis, je „vždy vadou a dôkazem, že spisovateľ zůstal na povrchu, nedomyšliv svých myšlének“ (čas. *Česká mysl*, 1906 — táto námietka je vsuvkou do informatívnej recenzie E. Chalupného!) A v roku 1922 píše F. Krejčí tiež v *Českej mysli*, že v Klímových spisoch sú abstraktné filozofické myšlienky bez dôkazov. Kritizuje Klímovu „neukáznenu“ filozofiu, pretože sa podľa neho vymyká možnostiam rozboru a celistvého zhodnotenia pre svoju fragmentárnosť a nesúvislosť. Aj to, čo

by sme dnes označili ako nepoplatnosť ktorémukoľvek zo známych vtedajších filozofických systémov, a dôraznú protikonvenčnosť, sa považovalo za priestupky voči odbornosti. K odsudzujúcim postojom tak v dvadsiatych, ako hlavne v päťdesiatych rokoch nepochybne tiež prispela nemožnosť použiť či využiť Klímovo učenie ako masovú alebo aspoň skupinovú ideológiu. Pri tejto príležitosti J. Zumr v svojej úvodnej štúdií správne poznamenáva, že Klímova filozofia môže mať len funkciu myšlienkového katalyzátora a nemalo by sa k nej pristupovať z pozícií ideologickej utilitárnosti.

Vráťme sa teda a priradme k horeuvedenému výpočtu mysliteľových vydaných prác i najnovší výber, ktorý je opatrený hodnotným predslovom Josefa Zumra. Nepoplatnosť ktorémukoľvek zo zmienovaných zjednodušujúcich prístupov viedla k prekľunutiu jednostrannosti a spolu s výbornou znalosťou Klímovho myšlienkového odkazu dala Zumrovej úvodnej štúdií ráz fundovaného a vecného hodnotenia. Tento predslov možno za danej situácie pokladať za významný príspevok k poznaniu českej filozofie nedávnej minulosti.

Nebolo iste jednoduché určiť, akú metódu voliť pri výbere a radení úryvkov a ukážok z Klímovej tvorby, vzhľadom k charakteru edície, v ktorej kniha vyšla (edícia Světová četba). Problematická bola forma sprístupnenia autora, „jehož“ zjev je sám osobě problémem“ (*Česká mysl* 1928, Fr. Krejčí v nekrológu za L. Klímom). Vo *Vteřinách věčnosti* zaradil zostavovateľ ukážky z tvorby mysliteľa do dvoch častí, ku ktorým v závere zaradil vlastný životopis Ladislava Klímu. V prvej časti sa čitateľ oboznámi s niektorými beletristickými prózami filozofa, druhá časť obsahuje práce s výraznejším filozofickým charakterom.

V súvislosti s týmto usporiadaním pozastavíme sa nad jedným formálnym aspektom Klímovej tvorby. Fr. Krejčí pri zamyslení sa nad podobou jeho prác požaduje zhodnotiť Klímu po stránke bás-

nickej a tým „bude vyřízena i stránka filosofická“ (*Česká mysl* 1928). V tomto výroku je proklamovaná jednota obidvoch zložiek, ale súčasne nastolená i požiadavka ich odtrhnutia. Zo zameniteľnosti nevyplýva možnosť redukovať jednu stránku na druhú. Súhlasit' s Krejčím by znamenalo zísť z cesty správneho pochopenia Klímovej filozofie ako celku. Jeho tvorba vyrastá z vnútorných zážitkov a skúseností a jeho filozofiu nepochybne spolu tvorí všetko, čo sa nám od tohto autora zachovalo. Rozdelenie ukážok na *Beletristické prózy* a *Listy, eseje, sentencie* je skôr organizačná pomôcka, ktorá by nemala v žiadnom prípade pôsobiť na vytvorenie parciálnej predstavy o Klímovi filozofovi a o Klímovi básnikovi. Výber ukážok v oboch častiach knihy je reprezentatívny.

Medzi beletristickými prózami nájdeme novelu *Slavná Nemesis*, baladický príbeh o láske a smrti, poviedku *Jak bude po smrti* a poviedku *Podivná príhoda*. Sú tu tiež úryvky zo zlomkov zamýšľaných väčších prác autora (napríklad *Esterna*, úryvok z torza rovnomeného nedokončeného románu, *Příšerný konec Fabiův a Bílá svineň*, taktiež kapitoly z pôvodne široko koncipovaného románu *Lidská tragedie* a *Boží komedie*). *Putování slepého hada za pravdou* je názov úryvku zo zachovaného po nemecky napísaného románu a málo známa báseň v próze *K Denici mluví Dryáda*. Vo všetkých týchto prózach nájdeme nastolené problémy života a smrti, reality a ilúzie, skutočnosti a snov. Stretávame sa tu s neustálym kladením filozofických problémov v podobe mnohých narážok a alegórií. V najrozmanitejšom rúchu a v podobe najrôznejších alegórií vidíme náznaky riešenia filozofickej problematiky. Všetky uvedené prózy charakterizujú formálne osobitosti a dôsledný nonkonformizmus.

Listy, eseje a sentencie je názov druhej časti výberu z Klímových prác, ktorá má bezprostrednejšie prezentovať základné črty filozofovho myšlienkového odkazu. *List o iluzionismu a Ivanu Karamazovu* z roku 1916, ktorý túto polovicu knihy uvádza, je v niektorých polohách vyjadrením tých istých otázok, s ktorými autor prišiel už na začiatku tvorby v spise *Svět jako vědomí a nic*. Zatiaľ čo v Klímovej prvotine nachádzame apoteózu absolútneho subjektivismu, povznášacieho a meniaceho človeka v boha, v *Listu o iluzionismu* ide o ďalšiu vývojovú precizáciu tohto stanoviska. Ak sa totiž človek stáva pánom všetkého, vládcom nad svetom i nad sebou, teda bohom, môže svetu svoju vôľu vnucovať a seba vôľou ovládať. Aktivita ľudskej, všetko si podrobujúcej vôle je prakticky najvyššou filozofickou hodnotou. Klímovo stanovisko k súdobej civilizácii je vyjadrené v traktáte *Spěch a dnešní lidstvo*. Osobitú autorovu interpretáciu bežných princípov morálky nájdeme v článku *Různá pozorování*. Vyjadrením k filozofii českých dejín i k súdobým postojom k národnej minulosti je článok *Po oslavách Žižkových*. Pre úplnosť treba uviesť, že sú tu i dva listy z filozofovej korešpondencie a záver druhej časti knihy tvoria aforizmy a sentencie, pomerne málo známe a doteraz väčšinou nepublikované.

Treba si v závere tejto krátkej úvahy o knihe Ladislava Klímu želať, aby sme sa mohli po dlhšom čase, v ktorom sa jeho dielo ocitlo na periférii filozofických i literárnoteoretických záujmov, stretávať s nereprodukovateľnou osobitosťou tohto „filozofa hrdej ľudskejši“ (J. Zmr) prostredníctvom ďalších vydaní jeho prác. Odstránil by sa tým i prach, ktorý nadlho zavalil niektoré miesta v mozaike našej kultúrnej minulosti.

Viera Hudečková